

TÜRKİYE'DE SÜT ENDÜSTRİSİNİN GELİŞİMİ VE ÜRETİCİ-SANAYİ İLİŞKİLERİ

Öğr.Gör. Sertaç Duman¹

- ⇒ ÜLKEMİZİN **EN ESKİ SÜT İŞLETMELERİ** 19. YÜZYILIN SONLARINDA **KARS İLİMİZDE** RUS İŞGALİ SIRASINDA **KURULAN** (RUSÇA “ZAVOT” OLARAK BİLİNE) **MANDIRALARDIR.**
- ⇒ TÜRKİYE'DE SÜT SEKTÖRÜNÜN İLK SANAYİLEŞME ADIMI **1957** YILINDA **ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ** BÜNYESİNDE MODERN SÜT FABRİKALARININ KURULMASI İLE BAŞLAMIŞTIR.
- ⇒ SÜT SEKTÖRÜNÜN SANAYİLEŞME SÜRECİ **1963** YILINDA KURULAN **TÜRKİYE SÜT ENDÜSTRİSİ KURUMU (TSEK)** İLE HIZLANMIŞTIR
- ⇒ 1963 YILINI TAKİP EDEN İLK ON YIL İÇİNDE **ÖZEL GİRİŞİMCİLER** DE SÜT ENDÜSTRİSİ İÇİNDEKİ YERİNİ ALMIŞTIR.
- ⇒ İLK ÖZEL GİRİŞİMCİLER TARAFINDAN İŞLETİLEN TESİSLERDEN **MİS SÜT, PINAR SÜT, TIKVEŞLİ VE SAYAS** GİBİ KURULUŞLAR GÜNÜMÜZE KADAR GELEN KÖKLÜ KURULUŞLARDAN BAZILARIDIR.
- ⇒ **1987** YILINDA “**SÜT TEŞVİK PRİMİ**” UYGULAMASINA BAŞLANMIŞTIR.
- ⇒ **1995** YILINDA **TSEK** ÖZELLEŞTİRME İDARESİ TARAFINDAN **ÖZELLEŞTİRİLMİŞTİR.**
- ⇒ GÜNÜMÜZDE SÜT ENDÜSTRİSİNDE **3 BİNİ AŞKIN İŞLETME** MEVCUTTUR ANCAK BUNLARDAN SADECE BİR KAÇI PİYASAYA HAKİMDİR.
- ⇒ ÜLKEMİZDE ÜRETİLEN ÇİĞ SÜTÜN YAKLAŞIK %40'I KÖY EKONOMİSİ İÇERİSİNDE KALMAKTA, %40'I MANDIRALARDA İŞLENMEKTE VE GERİYE KALAN **%20'LİK KISMI DA MODERN İŞLETMELERDE İŞLENMEKTEDİR.**
- ⇒ **DİE**'YE GÖRE ÜLKEMİZDE ÜRETİLEN ÇİĞ SÜTÜN YAKLAŞIK **%5,5 – 7,7'Sİ MODERN İŞLETMELERDE İŞLENMEKTEDİR.**
- ⇒ GIDA SANAYİ ENVANTERİNE GÖRE **SÜT VE ÜRÜNLERİNİ** İŞLEYEN İŞLETMELER TÜM **GIDA SANAYİ İŞLETMELERİNİN %15-16'INI OLUŞTURMAKTADIR.**
- ⇒ 1987 YILINDA BAŞLANAN “**SÜT TEŞVİK PRİMİ**” UYGULAMASI SEKTÖRÜN MODERNİZASYONUNA YARDIMCI OLMUŞTUR.
- ⇒ ÜLKEMİZDE İŞLENEN SÜTÜN **%50'DEN FAZLASI PEYNİRE**, YAKLAŞIK **%10'U İÇME SÜTÜNE, %15'İ YOĞURDA** VE GERİ KALAN KISMI DA DİĞER ÜRÜNLERE **İŞLENMEKTEDİR.**

¹ Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Bursa.

- ⇒ SON YILLARDA SÜT VE ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE **YABANCI SERMAYE**'NİN PAYI ARTMAYA BAŞLAMIŞTIR. ÖZELLİKLE 1997 YILINDA SÜT VE ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜ HOLDİNGLERİN YENİ GÖZEDESİ HALİNE GELMİŞ VE BU SEKTÖRE YÖNELİK BİR YATIRIM ATAĞI BAŞLAMIŞTIR. BUNLARDAN BAZILARI;
- ✓ SABANCI HOLDİNG, DANONE VE TIKVEŞLİ ORTAKLIĞI
 - ✓ NESTLE'NİN MİS SÜT'ÜN %34 HİSSESİNİ ALMASI
 - ✓ KOÇ HOLDİNG'İN SEK'İ ALMASI
 - ✓ ÜLKER, AZİZLER HOLDİNG, TOPBAŞ AİLESİ VE YASİN KADI'NIN BİRLEŞEREK, KÖY-TUR HOLDİNG'İN YONCA SÜT MARKASIYLA ÜRETİM YAPAN AKYAZI FABRİKASINI ALMALARI
- ⇒ 1999 YILI VERİLERİNE GÖRE SÜT VE ÜRÜNLERİ SANAYİNDE,
- ✓ 4 FİRMA TS EN ISO 9001 (TASARIM VE ÜRETİM)
 - ✓ 28 FİRMA TS EN ISO 9002 (ÜRETİM) STANDARTLARI KAPSAMINDA BELGELENDİRİLMİŞTİR
- ⇒ İZMİR TİCARET ODASI TARAFINDAN YAPILAN BİR ÇALIŞMAYA GÖRE SÜT VE ÜRÜNLERİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN **%25'İ EKSİK KAPASİTE** İLE ÇALIŞMAKTADIR
- ⇒ 1995-1999 YILLARI ARASINDA **130 FİRMA TESPİK BELGESİ ALMIŞTIR**. 5 YILLIK DÖNEMDE 271,5 TRİLYON TL. YATIRIM SONUCU 4,878,225 TON/YIL İLAVE KAPASİTE ÖNGÖRÜLMÜŞTÜR.
- ⇒ GÜNÜMÜZDE **ULUSAL SÜT KONSEYİ**'NİN KURULMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR YAPILMAKTADIR.
- ⇒ 1994-1996 YILLARI GIDA SANAYİ ENVANTER ÇALIŞMASINA GÖRE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

ÜRÜNLER	1994	1996
PASTÖRİZE SÜT	11,7	19,4
STERİLİZE SÜT	38,0	60,4
BEYAZ PEYNİR	16,1	14,9
KAŞAR PEYNİRİ	8,9	22,1
YOĞURT	33,7	37,4
DONDURMA	32,6	27,2
TEREYAĞI	31,1	21,2
DİĞER	19,8	22,8
PEYNİRLER		

- ⇒ SON ON YIL İÇİNDE SEKTÖR İÇİNDE **EN HIZLI GELİŞEN** ÜRÜN **BEYAZ PEYNİR** OLMUŞTUR.

IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 6-8 Eylül 2000
Tekirdağ

1994-96 YILI SÜT VE ÜRÜNLERİ SANAYİ İŞYERLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İLLER	1994			1996		
	Toplam Gıda Sanayi İşyerleri	Süt ve Süt Ürünleri	%	Toplam Gıda Sanayi İşyerleri	Süt ve Süt Ürünleri	%
ADANA	391	25	6,39	346	24	6,9
ADIYAMAN	280	2	0,71	267	4	1,5
AFYON	465	66	14,19	428	54	12,6
AĞRI	60	1	1,67	63	1	1,6
AMASYA	56	1	1,79	69	1	1,4
ANKARA	495	33	6,67	500	28	5,6
ANTALYA	653	108	16,54	647	107	16,5
ARTVİN	81	8	9,88	86	13	15,1
AYDIN	2039	27	1,32	2230	25	1,1
BALIKESİR	304	156	51,32	309	130	42,1
BİLECİK	109	31	28,44	109	31	28,4
BİNGÖL	52	8	15,38	39	7	17,9
BİTLİS	125	18	14,40	97	18	18,6
BOLU	63	8	12,70	55	7	12,7
BURDUR	260	58	22,31	249	54	21,7
BURSA	587	133	22,66	587	59	10,1
ÇANAKKALE	322	94	29,19	351	92	26,2
ÇANKIRI	79	18	22,78	91	20	22,0
ÇORUM	272	25	9,19	251	16	6,4
DENİZLİ	206	49	23,79	213	49	23,0
DİYARBAKIR	152	3	1,97	355	3	0,8
EDİRNE	228	64	28,07	244	61	25,0
ELAZIĞ	172	13	7,56	216	27	12,5
ERZİNCAN	106	18	16,98	106	18	17,0
ERZURUM	390	71	18,21	390	71	18,2
ESKİŞEHİR	210	33	15,71	189	37	19,6
GAZİANTEP	316	2	0,63	245	2	0,8
GİRESUN	236	28	11,86	235	28	11,9
GÜMÜŞHANE	59	12	20,34	60	12	20,0
HAKKARİ	27	9	33,33	31	10	32,3
HATAY	90	13	14,44	90	13	14,4
ISPARTA	157	38	24,20	201	67	33,3
İÇEL	260	61	23,46	260	61	23,5
İSTANBUL	400	77	19,25	sayım sonucu gelmemiştir		
İZMİR	1147	341	29,73	1147	341	29,7
KARS	240	69	28,75	240	69	28,8
KASTAMONU	169	36	21,30	199	42	21,1
KAYSERİ	335	30	8,96	372	30	8,1
KIRKLARELİ	245	114	46,53	252	109	43,3
KIRŞEHİR	93	22	23,66	79	17	21,5
KOCAELİ	214	72	33,64	209	70	33,5

IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 6-8 Eylül 2000
Tekirdağ

1994-96 YILI SÜT VE ÜRÜNLERİ SANAYİ İŞYERLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İLLER	1994			1996		
	Toplam Gıda Sanayi İşyerleri	Süt ve Süt Ürünleri	%	Toplam Gıda Sanayi İşyerleri	Süt ve Süt Ürünleri	%
KONYA	315	63	20,00	327	65	19,9
KÜTAHYA	292	67	22,95	277	58	20,9
MALATYA	447	91	20,36	444	91	20,5
MANİSA	1512	150	9,92	1515	144	9,5
K.MARAŞ	525	48	9,14	594	62	10,4
MARDİN	229	54	23,58	229	55	24,0
MUĞLA	443	57	12,87	404	67	16,6
MUŞ	112	25	22,32	121	30	24,8
NEVŞEHİR	112	31	27,68	179	40	22,3
NİĞDE	111	18	16,22	122	20	16,4
ORDU	275	26	9,45	470	28	6,0
RİZE	307	34	11,07	267	31	11,6
SAKARYA	191	47	24,61	325	60	18,5
SAMSUN	380	12	3,16	377	12	3,2
SİİRT	143	18	12,59	128	16	12,5
SİNOP	101	0	0,00	101	0	0,0
SİVAS	212	28	13,21	212	28	13,2
TEKİRDAĞ	296	119	40,20	356	127	35,7
TOKAT	139	6	4,32	174	42	24,1
TRABZON	259	56	21,62	259	59	22,8
TUNCELİ	42	12	28,57	44	12	27,3
Ş.URFA	81	31	38,27	109	41	37,6
UŞAK	149	45	30,20	140	42	30,0
VAN	83	2	2,41	83	2	2,4
YOZGAT	322	30	9,32	306	28	9,2
ZONGULDAK	180	1	0,56	182	2	1,1
AKSARAY	124	43	34,68	124	43	34,7
BAYBURT	43	11	25,58	42	11	26,2
KARAMAN	63	8	12,70	74	9	12,2
KIRIKKALE	104	18	17,31	83	13	15,7
BATMAN	81	12	14,81	96	14	14,6
ŞIRNAK	24	7	29,17	56	9	16,1
BARTIN	65	2	3,08	70	2	2,9
ARDAHAN	50	27	54,00	50	27	54,0
İĞDIR	35	9	25,71	35	9	25,7
YALOVA	-	-	-	81	4	4,9
KARABÜK	-	-	-	110	38	34,5
KİLİS	-	-	-	20	0	0,0
OSMANİYE	-	-	-	116	6	5,2
Toplam	19992	3203	16,02	20809	3175	15,3

Kaynak : Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Gıda Sanayi Envanter Çalışmaları

Kaynaklar

- Mert, İ. , 1989, Ülkemiz Süt Sanayinin Durumu, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi, Sayı:44, Ankara.
- Anonim, 1981, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yıldönümünde Türkiye'de Süt Sanayini, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Yayınları, TSEK Yayın No: 5, Ankara.
- Anonim, 1983, Süt ve Süt Ürünleri Sanayinin Mevcut Durumu, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Genel Yayın No: 78, Özel Yayın No: 90-105, Ankara.
- Anonim, 1991, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, TSEK Yayın No: 11, Ankara.
- Anonim, 1990, Süt Mamülleri Sanayi, VI. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2239, ÖİK No: 367, Ankara.
- Anonim, 1990, Süt Mamülleri Sanayi, VI. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2239, ÖİK No: 367, Ankara.
- Uraz, T., 1993, Türkiye'de Süt Endüstrisinin 30 Yılı, 5. Türkiye Sütçülük Kongresi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara.
- Anonim, Şarküteri Dergisi Çeşitli Sayılar.
- Anonim, Gıda Teknolojisi Dergisi Çeşitli Sayılar.
- Anonim, 2000, TOBB Bilgi İşlem Kayıtları, Ankara.
- Anonim, 2000, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Kayıtları, Ankara.
- Anonim, 1996, Gıda Sanayi Envanteri II, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Şube Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim, 2000, SETBİR Süt Raporu.
- Anonim, 1939, Atatürk Çiftlikleri, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Yayınları, Ankara.